

Durum Çalışmasına Ayrıntılı Bir Bakış

Berrak AYTAÇLI

*Muratlar Ortaokulu Bayramiç/Çanakale
berrak_aytacli@hotmail.com*

Özet

Bu çalışmada, durum çalışmasının bir araştırma yöntemi olarak tarihsel süreç içindeki gelişimi, durum çalışmasına yönelik önyargılar, durum çalışmasının alan yazında geçen tanımları ve türleri, planlama aşamaları, geçerlik güvenilirlik, genelleme çalışmaları, desenlerine değinilmiştir. Son olarak da tartışma, sonuç ve önerilere yer verilmiştir. Yapılan çalışmada durum çalışmasının işleyişi, avantajlı ve dezavantajlı yönleri ile ilgili araştırmacılara derinlemesine bilgi sunulması amaçlanmaktadır. Sosyal bilimlerde kullanımı 1960'lı yılların sonunda başlanan durum çalışmasının gelişimine tarihsel süreç içerisinde birçok farklı alan katkıda bulunmuştur. Durum çalışmaları sağladığı güçlü veri arşivi ile yapılacak birçok araştırma için veri kaynağı teşkil etmektedir. Durum çalışmasında bir evrene istatistiksel genellemeler yapmak yerine “analitik genellemeler” yapmak, yani “kuram oluşturmak” veya “kuramsal önermelerde” bulunmak önemlidir. Pozitivizm ötesi anlayışın ortaya koyduğu “tek bir doğrunun olmadığı” düşüncesinden yola çıkarak sosyal bilimler kendi doğasına özgü kavramlar ve araştırma yöntemleri bulmaktadır. Yapılan araştırmanın durum çalışması ile yapılacak araştırmalara teşvik etmede ve yol göstermede katkı sağlayacağı umulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Durum çalışması, araştırma yöntemleri

A Detailed Analysis on Case Study

Abstract

The study discussed in this article deals, firstly case study as a research method in the process of historical development, bias to the case study, the case study descriptions in the literature and types of case study, the planning stages, validity and reliability, generalization studies, case study designs. Finally, the discussion, conclusions and recommendations are given. Intended to provide information about the case study procedure, advantages and disadvantages of case study. The use of case study in social sciences began in the late 1960s. Many different fields were contributed to the development of case study in the historical process. Case study provides a source of data for research with powerful data archive. Instead of making statistical generalizations to a population, “analytical generalizations”, “create theory” or “theoretical propositions” are important to make. Post positivism approach revealed “there is not a single truth” idea. So social sciences found their own specific concepts and research methods. It is expected that this study will provide encouragement and guidance to the case study.

Key words: Case study, research methods

GİRİŞ

Durum çalışması literatürde farklı isimlerle yer almaktadır. Bu çalışma için yapılan araştırma esnasında karşılaşılan isimler; olay incelemesi, durum çalışması, örnek olay çalışması, örnek olay inceleme yöntemi, vaka çalışması şeklindedir. İngilizce literatürde ise bu araştırma yönteminin karşılığı “Case Study”dir. Bu çalışmada, konusu olan araştırma yöntemi için “durum çalışması” kavramı kullanılmıştır. Durum çalışması sosyal bilimsel araştırma yapmanın çeşitli yollarından biridir. Açıklayıcı durum çalışmaları (explanatory case study) keşfedici (exploratory) ve tanımlayıcı durum çalışmaları tarafından tamamlanır (Yin, 2003: 1).

Araştırma stratejisi olan durum çalışması bireysel, grup, örgütsel, sosyal, politik ve olaylar ile ilgili bilgilerimize katkıda bulunmak amacıyla birçok durumda kullanılmaktadır. Durum çalışmasının psikoloji, sosyoloji, siyasal bilimler, sosyal işler, işletme (Gilgun, 1994; Akt. : Yin, 2003: 1), toplum planlamasında (Ghuri & GrÖnhang, 2002; Akt. : Yin, 2003: 1) ortak bir araştırma stratejisi olması şartıcı değildir. Tüm bu durumlarda, durum çalışması için ayrırcı gereklilik karmaşık sosyal olayları anlamak için doğmuştur.

Durum Çalışmasının Bir Araştırma Yöntemi Olarak Gelişmesi

Durum çalışmalarının tarihsel gelişimine sosyal bilimler açısından bakıldığında 1960’lı yılların sonu 1970’lerin başında eğitim araştırmalarındaki dinamikleri ve süreci ayrıntılı biçimde açıklamak amacıyla, durum çalışmaları yapılmaya başlanmış fakat sıklıkla kullanımı 1980’lerde söz konusu olmuştur (Merriam, 1988; Akt. : Vural ve Censeven, 2005). Yirminci yüzyılın ilk yarısında durum çalışmaları, Sosyoloji ve Antropoloji gibi çalışma alanlarında “natüralistik araştırma” dediğimiz araştırma geleneğinin içinde gelişmiştir. Bu dönemde diğer sosyal bilim alanlarında ise (Psikoloji, Eğitim, Sosyolojinin bazı alanları gibi), pozitivistimin tam hakimiyeti durum çalışmalarının ikinci planda kalmasına yol açmıştır (Yin, 2003:1, Akt. : Yıldırım, Şimşek, 2008). *Natüralistik araştırma*; araştırılan konu ya da olay, içinde bulunduğu doğal ortamda, kontrol ve manipüle edilmeden incelenir. Yaşanan ve iletilen içsel anlamları daha iyi anlayabilmek için görece az kişiden derinlemesine bilgi edinilmeye çalışılır. Grup ya da kişilerden elde edilen bilgiler karşılaştırılabilirse bile deneyimler başka deneklere genellenmez (Solomon ve diğerleri,1999’dan, Akt. : Dedeoğlu, 2002). 1930’lardan itibaren Sosyolojide egemenlik kurmaya başlayan pozitivistim, nicel araştırma yöntemlerine yöneldi. Araştırmacılar genellemeye olanak vermeyen ve öznel olarak nitelendirdikleri durum çalışmalarını, bilimsel saymamaya başlayarak uzaklaştılar. 1950’lerden itibaren nicel yöntemler sosyolojide daha fazla kullanılmaya başlandı (Yıldırım, Şimşek, 2008).

Durum Çalışmasına Yönelik Önyargılar

Durum çalışması birçok araştırmacı tarafından deneysel araştırmalardan daha az değerli görülmektedir. Durum çalışmasına yönelik olarak üç önyargıdan bahsedilir: “*Durum çalışması yanlıdır,*” “*durum çalışması bilimsel genellemelere izin vermez,*” “*durum çalışması uzun zaman alır,*” dolayısıyla “*sonuçta okunması mümkün olmayan şüpheli bir veri set üretir*” (Yin, 2003: 10). Durum çalışmalarında yaşam öyküleri üzerinde durulurken inceleyicinin edebiyata kaçması, olayları romantikleştirmesi, olduğundan çok veya eksik görmesi eğilimi bu yöntemin zayıf yönü olarak düşünülmektedir (Güven, 2001: 180).

Durum çalışmasına karşı ikinci ortak önyargı ise bilimsel araştırmalarda genelleme için küçük bir temel oluşturması ile ilgilidir. En çok duyulan soru “Tek bir durum ile nasıl genelleme yapılabilir?” sorusudur (Kennedy, 1976; Akt. : Yin, 2003: 10). Güven (2001)’ e göre; objektif ve standart araçlara dayanan gözlemi içermediği için geçerlikleri de, gözlemcinin kişisel güven duygusuyla sınırlıdır, durum çalışması yöntemiyle, sadece birkaç olaydan elde edilen verilerle genelleme yapılamaz. Fakat, biraz düşünülünce aynı soru deneysel çalışmalar içinde sorulabilir. Tek bir deney ile nasıl genellemeye ulaşılmaktadır? Bilimsel gerçekte, tek bir deneye dayalı olan deneysel araştırmalar nadirdir, daha çok farklı koşullar altında aynı deneyi tekrarlayan çoklu deneylere dayanır. Aynı yaklaşım çoklu durum çalışmalarında da vardır (Yin, 2003: 10). Burada araştırmacının amacı, bir evrene istatistiksel genellemeler yapmak yerine “analitik genellemeler” yapmak, yani “kuram oluşturmak” veya “kuramsal önermelerde” bulunmaktır. Bu anlamda, deneysel ve durumsal

çalışmaları arasında teknik olarak herhangi bir temel farklılık yoktur (Yıldırım, Şimşek, 2008: 279-280).

Durum çalışması ile ilgili üçüncü önyargı ise, yapılmasının uzun sürmesi ve sonucunda çok fazla ve okunması zor dokümanlar oluşmasıdır. Durum çalışmalarını kültür analizi (etnografya) ve katılımcı gözlemlerle karıştırılmaktadır. Katılımcı gözlemlerde de alanda uzun zaman geçirilmesi gerekliliği vardır. Bunun tersine, durum çalışması kütüphaneden ayrılmadan, telefonda ya da internetten sağlam ve nitelikli veriler toplanabilir (Yin, 2003).

DURUM ÇALIŞMASI

Durum çalışmaları nitel ve nicel durumların karışımına dayanabilir. Durum çalışmasının değerlendirme araştırmalarında önemli bir yeri vardır. En az beş farklı uygulama bulunmaktadır. En önemli olanı açıklama (explain) dır. Burada deneysel yollarla araştırmak için çok karışık olan durumlarda gerçek yaşam durumlarındaki sebepsel bağları açıklamaya çalışılır. İkinci yaklaşım tanımlamada (describe), üçüncü illustrate kesin konularda, dördüncü çok açık olmayan durumlarda keşfetmek (explore) amacıyla, beşinci meta değerlendirmede kullanılmaktadır (Yin, 2003).

Hitchcock ve Hughes (1995: 317), durum çalışmasının takip etmesi gereken özellikleri şu şekilde açıklamıştır:

- Durum içerisindeki olayların zengin ve canlı bir şekilde tanımlanması,
- Durum içerisindeki olayların kronolojik olarak hikayelendirilmesi,
- Olayların tanımlanması ile analizi arasındaki içsel bir tartışmanın kurulması,
- Belirgin bireysel aktörler ya da aktör grupları ve onların algıları üzerine odaklaşılması,
- Durum içerisindeki belirgin olaylar üzerine odaklaşılması,
- Durum içerisinde araştırmacının bu durumun bir parçası olarak katılımı,
- Araştırılan konunun zengin bir biçimde ortaya konulmasını sağlayacak özel durumu sunma yolu.

Durum çalışması; detaylı bir kurulum sınavı veya tek bir konu için depo niteliğinde belge veya özel bir durum olarak tanımlanmaktadır (Merriam, 1988, Yin, 1989, Stake, 1994; Akt.: Bogdan ve Biklen,1998). Stake (1988)'e göre, durum çalışması yönetsel bir seçenek değil, ne çalışılacağını belirleme seçeneğidir. Durum çalışmasında genelleştirme yerine durumdan en mükemmel şekilde ne anlaşıldığının çalışılmasının tasarısı üzerinde vurgu yapılmaktadır (Denzin ve Lincoln, 1985: 435). Durum çalışması, tıpkı mimaride yapılan ayrıntılı bir planlama gibi, bilgi toplama, toplanan bilgileri organize etme, yorumlama ve araştırma bulgularına ulaşma gibi basamakları içeren sistematik desen türlerinden biridir (Merriam, 1988; Akt.: Vural ve Cenksever, 2005). Durum çalışmaları gerçekte ortamda neler olduğuna bakma, sistematik bir biçimde verileri toplama, analiz etme ve sonuçları ortaya koyma yoludur. Ortaya çıkan ürün ise, olayın niçin o şekilde olduğunun ve gelecek araştırmalar için daha detaylı olarak nelere odaklanmanın gerektiğinin keskin bir biçimde anlaşılmasıdır (Davey, 1991).

Durum Çalışması Türleri

Datta (1990)'nın teorik çerçevesine dayandırılarak oluşturulmuş altı farklı türde durum çalışması Davey (Akt. 1991)'e göre şu şekilde açıklanmaktadır:

1. Açıklayıcı/Tanımlayıcı Durum Çalışmaları (Illustrative Case Studies): Betimseldir; bir durumun hakkında bilgi vermek için bir ya da iki durum kullanılır. Bu durum, özellikle okuyucunun bir program hakkında çok az bilgisi olduğunu gösteren bir sebep varsa, buna benzer başka verileri yorumlamaya yardımcı olur.

2. *Keşfetmeye Dayalı Durum Çalışmaları (Exploratory Case Studies)*: Yoğundur, daha geniş ölçekli bir araştırma uygulamadan önce yapılırlar. Programın işleyişi, amaçları ve sonuçları hakkında dikkate değer bir belirsizlik olduğu zaman “Keşfetmeye dayalı durumlar” uygundur.

3. *Kritik Olay Durum Çalışmaları (Critical Instance Case Studies)*: Bir ya da birden çok mekânda bir amaç için inceleme yapılır. Bu çalışmanın en sık kullanıldığı durum, genelleştirilebilirliğiyle ilgilenmeksizin, benzersiz bir durumun incelenmesidir.

4. *Program Yürütme Durum Çalışmaları (Program Implementation Case Studies)*: Uygulamanın amacına uyup uymadığını anlamaya yardımcı olur. Bu tür özel durum çalışmaları, uygulamadaki sorunlar hakkında endişeler var olduğunda daha faydalıdır. Zamana bağlı olarak ortamda neler olduğunun kapsamlı ve boylamsal olarak rapor edilmesi uygulamadaki değişime dair bulguları yorumlamada bir kontekst oluşturabilir.

5. *Programın Etkilerine Dayalı Durum Çalışmaları (Program Effects Case Studies)*: Programın etkisini belirler ve başarı veya başarısızlığın nedenleri hakkında çıkarımda bulunur.

6. *Birikimli Durum Çalışmaları (Cumulative Case Studies)*: Farklı zamanlarda birçok mekândan toplanan verileri bir araya getirir. Birikimli durum çalışmaları geçmişte yapılan çalışmalarda bilgileri toplayarak geçmişe yönelik (retrospective) ya da gelecekteki farklı zamanlar içinde bir araştırmalar serisi kurarak ileriye yönelik (prospective) çalışmalar olabilir.

Bogdan ve Biklen (1998) ‘ae göre ise durum çalışması türleri şu şekildedir:

1. *Gözleme Dayalı Durum Çalışması (Observational Case Study)*: Önemli veri toplama tekniği katılımcı gözlem ile bir örgütün belli yönleri ile ilgili veri toplama amaçlı yapılan durum çalışmasıdır.

2. *Yaşam Tarihi (Life History)*: Durum çalışmasının bu formunda araştırmacı bir kişinin öyküsü ile ilgili veri toplamak amacıyla geniş kapsamlı bir görüşme yapar (Helling,1988, akt. Bogdan ve Biklen, 1998). Bu tip görüşmeler bir tarihçi tarafından yapıldığı zaman bu form sözlü tarih anlamına gelmektedir (Taylor & Bogdan, 1984, akt. Bogdan ve Biklen, 1998).

3. *Belgeler (Documents)*: Durum çalışmasında esas veri kaynakları olan katılımcı gözlem ve görüşmeye bütünlük veren bilgi için kullanılan materyaller anlamına gelir. Bu materyaller; fotoğraflar, videolar, filmler, notlar, günlükler, klinik durum kayıtları ve bazı hatıralardan oluşurlar. Üç tip belge türü dikkate alınır. Bunlar; kişisel belgeler, resmi belgeler, popüler kültür belgeleridir.

4. *Organizasyonların Geçmişini İnceleyen Durum Çalışmaları*: Bu çalışmalar belli organizasyonlara odaklaşırlar. Bu organizasyonun gelişimini izler. Veri kaynakları şunlardır: Bu organizasyonla ilişkili kişilerle görüşmeler yapılması, okulun şimdiki halinin gözlemlenmesi, var olan yazılı kaynakların incelenmesi gibidir.

5. *Durum Analizi (Situation Analysis)*: Durum çalışmasının diğer bir formudur. Burada özel bir olay örneğin öğrencinin okuldan kovulması bütün katılımcılar bakımından çalışılır (öğrenciler, arkadaşları, ailesi, müdür, öğretmen).

6. *Microethnography*: Bir örgütün küçük bir parçası (sınıfın bir parçası) ile ya da özel bir örgütsel aktivite (çocukların resim yapmayı nasıl öğrendikleri) ile çalışılarak yapılan durum çalışmasıdır.

7. *Çok Vakalı Çalışmalar*: Araştırmacılar iki ya da daha fazla katılanla veya ortamda çalıştıkları zaman bu çok vakalı çalışma olarak adlandırılır.

8. *Karşılaştırmalı Vaka Çalışmaları*: İki ya da daha çok vaka çalışmasının yapılması ve bunların karşılaştırılmasıdır. Karşılaştırmak için ikinci çalışma yapılır. Birincisinin uzantısı, birincisindeki özelliklerin aynı olduğu veya olmadığı bir alan seçmelidir. Genelleme yapmak için ise ikinci çalışmada ilk çalışmayı gözetken özellikte saha seçilmelidir.

Durum Çalışmasının Planlanması

Durum çalışmasının genel düzenlemesi en iyi bir huni şekliyle anlatılabilir. Çalışmanın başlangıcı huninin geniş ağzıdır. Araştırmacı araştırma yapmayı planladığı bir ortama girer. Geniş olarak bir ağ

çizer ve araştırmanın yapılabirliğini inceler. Nasıl ilerleyeceğine ilişkin ipuçları arar. Verileri toplamaya başlar, gözden geçirir, keşfeder ve araştırmaya nasıl devam edeceğine karar verir. Zamanını nasıl yayacağına araştırmayla nereye gideceğine, kimle görüşeceğine, neyi derinlemesine inceleyeceğine karar verir. Düzenlemeyi sürekli olarak şekillendirir (Bogdan ve Biklen, 1998: 54). Yıldırım ve Şimşek (2008)'e göre; durum çalışması yaparken izlenebilecek belli başlı aşamalar sekiz başlık altında sıralanabilir.

1. Araştırma Sorularının Geliştirilmesi: Durum çalışması aslında, eldeki tek tek olaylardan yola çıkılarak genel geçer kuramlar oluşturulabilecek, alternatif açıklamalar karşılaştırılabilir, etkileşim ve bağlama ilişkin öngörüler denetlenebilecek şekilde belirli sorular etrafında yapılmalıdır (Mayring, 1996). Pek çok nicel ve nitel araştırmada şu beş soru alanı önemlidir: kim, ne, nerede, nasıl ve neden. Bunlar arasında durum çalışmaları için en uygun olanları, “nasıl” ve “neden” sorularıdır (Yin, 2003: 22).

2. Araştırmanın Alt Problemlerinin Geliştirilmesi: Bazı araştırma problemleri açısından, araştırmanın işaret ettiği genel alan alt alanlara bölünmedikçe, araştırma problemine ilişkin ayrıntılı yanıtlar bulmak mümkün olmayabilir (Yıldırım, Şimşek, 2008). Bazı araştırmalarda ise amaç, yeni bir şeyi keşfe yönelik ise, alt problemler geliştirmek mümkün olmayabilir, çünkü ilgili konuda alt problem geliştirilemeyecektir (Yin, 2003).

3. Analiz Biriminin Saptanması: Bu aşama “durum”un ne olduğunu tanımlamaya ilişkin bir boyuttur. Durum çalışmalarında “durum” bir birey veya karar verme süreçleri, programlar, belirli uygulama süreçleri veya örgütsel değişim konuları olabilir. (Yıldırım, Şimşek, 2008; Yin, 2003).

4. Çalışılacak Durumun Belirlenmesi: Durum belirlemede araştırmacılara göre her şey durum olabilir gibi gelmektedir. Ama burada önemli olan durumun genellenebilir değil özel olmasıdır (Stake, 1985: 436). Eğer araştırmacı durumu çalışmak üzere harekete geçerse durum işleyen özelliكتedir. Durum çalışması sınırlı bir sistemdir (bounded system) (Flood, 1998; Akt.: Stake, 1985: 436). Bazı araştırmacılar genel sayılabilecek tipik durumlar seçerler. Bu durumların çalışılması ile genellemelere gidilebilir ihtimali vardır. Bunun yanında olağandışı olarak tanımlanan her yerde aynı olmayan durumlarda konu edinilebilir (Bogdan ve Biklen, 1998: 60).

5. Araştırmaya Katılacak Bireylerin Seçimi: Durum çalışmasında da katılımcı sayısı veya örneklem büyüklüğü görece olarak küçük olmasının sebebi ayrıntılı ve derinlemesine bir araştırma yöntemi olmasından kaynaklanmaktadır (Yıldırım, Şimşek, 2008). Örneklemede araştırmacı genelde iç örneklem kullanır. Bunun anlamı, çalıştığı konuya göre genel fikir yönünde tüm kişiler, tüm gruplar ile görüşme ayarlar, tüm belgeleri inceler. Sonuçta araştırmanın genellenebilmesi ya da geniş örneklemden oluşması değil nitelikli olması önemlidir. Bu durumda anahtar konumdaki bilgi vericiler seçilir ve bu şekilde görüşmelere devam edilir (Bogdan ve Biklen, 1998: 61).

6. Verinin Toplanması ve Toplanan Verinin Alt Problemlerle İlişkilendirilmesi: Değişik veri toplama yöntemleri mümkün olduğu ölçüde birlikte kullanılmalıdır. Durum çalışması için kanıtlar altı kaynaktan gelmektedir: belgeler, arşiv kayıtları, görüşmeler, direk gözlem, katılımcı gözlem, fiziksel eserler (döküman incelemesi). Veri toplamada çoklu veri kaynağı kullanma, durum çalışması veri tabanı oluşturma, kanıt zincirini sürdürme önemli ilkelere (Yin, 2003).

7. Verinin Analiz Edilmesi ve Yorumlanması: Durum çalışması analizine en iyi hazırlık analitik stratejiler ile olmaktadır. Bunlar; *teorik önermelere dayanma, rakip açıklamaları düşünme, durum tanımlaması geliştirme* olarak üç genel analitik stratejidir (Yin, 2003: 111-114).

8. Durum Çalışmasının Raporlaştırılması:

Durum çalışması, diğer nitel araştırma yöntemleri gibi şişkin ve kabarık bir veri setiyle sonuçlanır. Araştırma raporunda, araştırmanın başında verilen problem ve alt problemler, verinin analizi ve sunumunda başlıklar olarak kullanılması, raporun içinde her bölümün veya alt bölümün başlangıcında özetlerden yararlanılması ve sonuçların sunumunda, tablo ve grafiklere yer verilmesi okuyucuya kolaylık sağlayacaktır (Şimşek, Yıldırım, 2008).

Durum Çalışmasında Geçerlik, Güvenirlilik ve Genelleme

Durum çalışmalarında sık sık eleştiri konusu olan, geçerlik ve güvenirlilik konularında alınabilecek bazı önlemler vardır. Eleştirilere yönelik Patton (1987: 60) çeşitlenenin özellikle yapı geçerliliğini sağlamada etkili olduğu görüşündedir. Burada tanımlanan çeşitleme formları: (a) veri çeşitlemesi, (b) araştırmacı çeşitlemesi, (c) teori çeşitlemesi, (d) yöntem çeşitlemesidir.

Öte yandan, Yin (2003: 33) bir araştırma deseninin niteliğinin arttırılabilmesi için, şu dört özelliği bakılması gerektiğini belirtmektedir: yapı geçerliği, iç geçerlik, dış geçerlik ve güvenirlilik.

Tablo 1: Dört Test İçin Durum Çalışması Taktikleri

Test	Durum Çalışması Planlaması	Araştırmanın Hangi Evresinde Palanın Meydana Geleceği
Yapı Geçerliği	Veri Çeşitlemesi	Veri Toplama
	Kanıt Zinciri Oluşturma	Veri Toplama
	Durum Çalışması Raporunu Gözden Geçirmek Üzere Bilgi Verici Kişiye İnceletilmesi	Raporlaştırma
İç Geçerlik	Desen Eşleştirme	Veri Analizi
	Yapıyı Tanımlama	Veri Analizi
	Karşı Tanımlamaları Söyleme	Veri Analizi
	Mantıklı Modeli Kullanma	Veri Analizi
Dış Geçerlik	Tek Durum Çalışmasında Teoriyi Kullanma	Araştırma Tasarısı
	Çoklu Durum Çalışmalarında Yenileme Kullanma	Araştırma Tasarısı
Güvenirlilik	Durum Çalışması Protokolünü Kullanma	Veri Toplama
	Durum Çalışması Veri Tabanı Geliştirme	Veri Toplama

Kaynak: Yin (2003 : 34)

1.Yapı Geçerliği: Durum çalışmalarında yapı geçerliliğini arttırmak için birden fazla veri türünün veri toplama sürecinde kullanılmalı, toplanan verilere ilişkin bir kanıt zincirinin oluşturulmalı ve hazırlanan durum çalışma raporunun veri toplama sürecinde kendisinden veri toplanmış bir kişiye okutulması ve görüşünün alınmalıdır.

2.İç Geçerlik: Durum çalışmaları, nadiren bu derece sınırlı sayıdaki değişkenler arası ilişkiye bakar. Durum çalışması yapan bir araştırmacının iç geçerliği arttırabilmesi için, bulduğu sonuçlara nasıl vardığını açık seçik ortaya koyması ve çıkarımlarıyla ilgili kanıtları diğer kişilerin ulaşabileceği biçimde sunması gereklidir (Şimşek, Yıldırım, 2008: 289).

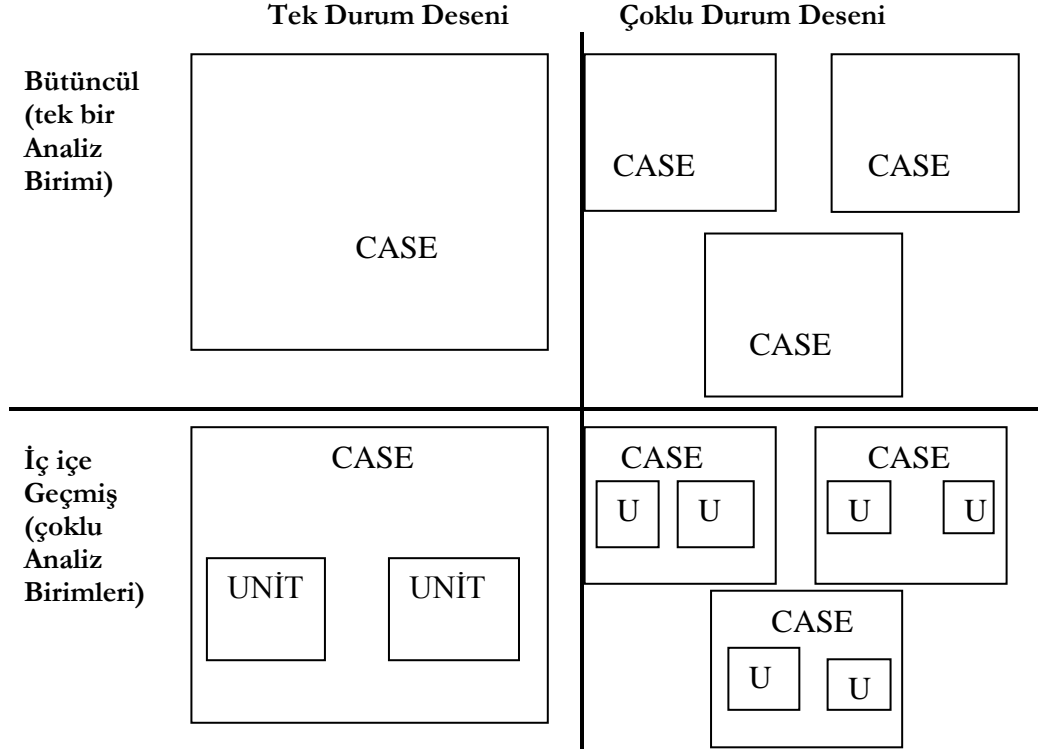
3.Dış Geçerlik: Üçüncü test çalışmanın sonuçlarının mevcut durum çalışmasının ötesine de genellenebilmesi ile ilgilidir. Durum çalışmalarında, istatistiksel bir genelleme söz konusu değildir, ancak “analitik genelleme” yapılabilir. Genelleme yapabilmek için teori ikinciye veya üçüncüye tekrarlanıp test edilmelidir. Aynı sonuçlar bulunmaya başladığında teori kabul edilir. Deneysel çalışmalarda da altta yatan aynı yineleme mantığıdır (Yin, 2003: 37). Analitik genellemede araştırmacı, bir evrene değil, bir kurama genelleme yapmaktadır. Belirli bir durumun çalışılması sonucunda elde edilen sonuçlar, belli bir kavramsal modelin önerilmesine olanak verir (Şimşek, Yıldırım, 2008: 289).

4.Güvenirlilik: Yapılmış olan durum çalışmaları ileride çalışma yapacak olan araştırmacılar için aynı yolları takip ederek aynı sonuçlara varmalarına izin verecek şekilde olmalıdır. Bazı belgelemeler olmadan bu çalışmanın tekrarlanmasına imkan yoktur. Geçmişte yapılan durum çalışmalarının prosedürleri iyi bir şekilde belgelenmediyse durum çalışmasının güvenirliliği ile ilgili şüpheli eleştirilere sebep olabilir. Bunun için uygun bir veri tabanı oluşturup, ileride araştırmanın tekrarlanması için yapılmış olan tüm işlemlerin kaydedilip araştırmacıya rehber niteliğe sahip bir çalışma hazırlanmalıdır (Yin, 2003: 38).

Durum Çalışması Desenleri

Genel karakteristik özelliklerine bakarak dört tür durum çalışması deseninden söz edilebilir:

- (1) bütüncül tek durum deseni,
- (2) iç içe geçmiş tek durum deseni,
- (3) bütüncül çoklu durum deseni
- (4) iç içe geçmiş çoklu durum deseni (Yin, 2003: 39)

Kaynak: Yin (2003: 40)

Şekil 1: Durum Çalışması Desenlerinin Temel Türleri

1.Bütüncül Tek Durum Deseni: Tek durum desenlerinde, isminden de anlaşılacağı gibi, tek bir analiz birimi (bir birey, bir kurum, bir program, bir okul, vb.) vardır. Bütüncül tek durum desenleri, şu üç durumun var olduğu alanlarda kullanılabilir (Şimşek, Yıldırım, 2008: 290-291).

2.İç İçe Geçmiş Tek Durum Deseni: Tek bir durum içinde çoğu kez birden fazla alt tabaka veya birim olabilir. Bu durumda birden fazla analiz birimi söz konusu olacaktır. Buradaki ayırım, bir durum çalışmasının ilgili durumu, bütüncül ve tek bir ünite olarak ele alınmasına veya bir durum içinde olabilecek birden fazla alt birime yönelmesine ilişkindir. Birinci durumda bütüncül tek durum deseni kullanılırken, ikinci durumda iç içe geçmiş çoklu durum deseni kullanılır (Şimşek, Yıldırım, 2008: 291).

3.Bütüncül Çoklu Durum Deseni: Çoklu durum desenleri bütüncül olarak da gerçekleştirilebilir. Her bir durum kendi içinde bütüncül olarak ele alınır ve daha sonra birbirleriyle karşılaştırılır (Şimşek, Yıldırım, 2008: 291-292).

4.İç İç Geçmiş Çoklu Durum Deseni: Bu desende de bir öncekine benzer bir biçimde birden fazla durum söz konusudur. Ancak ele alınan veya araştırmaya dahil edilen her bir durum, kendi içinde çeşitli alt birimlere ayrılarak çalışılabilir. Bu yolla durumlar arasında bir karşılaştırma yapmak mümkündür (Şimşek, Yıldırım, 2008: 292). Çoklu durum desenlerinde araştırmacılar aynı zamanda birden fazla alanda çalışmazlar. Bir alanda bir durum için çalışıp daha sonra diğerine geçerler. Ek veri gerektiğinde önceki alana geçerler, fakat her iki alanda aynı zamanda çalışmazlar (Bogdan ve Biklen,1998: 63).

TARTIŞMA

Durum çalışması bir ürün olarak düşünüldüğünde daha sonra yorumlamaları yapabilmek için zengin bir materyal arşivi işlevi görebilir (Cohen, Manion ve Morrison, 2000). Araştırmacılar ve kullanıcılar için bir veri kaynağı sağlayacaktır. Ayrıca okuyucuya çalışmanın doğurgularını yargılamada serbest bırakır, kesin yargılar sunmaz Böylece durum çalışması genellemelere doğal bir temel hazırlayacaktır (Köklü, 1994).

Ele alınan sınırlı olgu hakkında derinlemesine bilgi verebilen durum çalışmaları, eğitim araştırmalarının doğasına da oldukça uygundur. Cohen, Manion ve Morrison (2000: 184), eğitim araştırmalarında durum çalışmalarının tercih edilme nedenlerini şu şekilde sıralamaktadır:

- Durum çalışmaları ile elde edilen veriler gerçeklik bağlamında çok güçlüdür.
- Durum çalışmaları bir olaya ya da bir olaydan bir kategoriye genellemeye olanak tanımaktadır.
- Durum çalışmaları, sosyal gerçekleri en küçük ayrıntılarına kadar işleyerek iyice özümsemeye olanak tanır.
- Durum çalışmaları ile elde edilen bulgular doğrudan yorumlanmaya ve kullanıma hazırdır. Bir birey, bir akademik kadro ya da bir kurum için yapılan çalışmalar bir “eğitim ortamı” geliştirmeye kadar gidebilir.
- Durum çalışmaları, anlaşılması ve yorumlanması bakımından diğer araştırma raporlarına göre daha çok “kamuya açık olma” niteliği taşırlar. Araştırma formları ve araştırma formunun dili, “belirli bir kesime hitap etme” özelliğini diğer araştırma raporlarına göre daha az taşırlar ve bu nitelik halk tarafından anlaşılabilirliği artırır.

SONUÇ ve ÖNERİLER

Durum çalışmasına yönelik ön yargılardan ve nitel araştırmanın titiz ve uzun süreli bir çalışmayı gerektirmesinden yola çıkarak iyi bir durum çalışması yapmak hala çok zordur (Yin, 2003). Araştırmacıların çoğu ilk araştırmaları için durum çalışmasını araştırmalarında kullanmayı kaza ile bile seçmezler. Durum çalışması; detaylı bir kurulum sınavı veya tek bir konu için depo niteliğinde belge veya özel bir durum olarak tanımlanmaktadır (Merriam, 1988, Yin, 1989, Stake, 1994; Akt. : Bogdan ve Biklen,1998). Problem, araştırmacının durum çalışması yapmadaki yeteneğini test etmenin çok zor olmasıdır. İnsanlar genelde iyi müzik çalamadıklarını, iyi matematik yapamadıklarını ve diğer yeteneklerini test edebilirler. Fakat iyi durum çalışması yapma yeteneğini belirleme yolu hala tanımlanamamıştır (Yin, 2003: 11).

Günümüzde pozitivizm ötesi anlayışın ortaya koyduğu “tek bir doğrunun olmadığı” düşüncesinden yola çıkarak sosyal bilimler artık fen bilimlerinin kavramları ve yöntemleri yanında, kendi doğasına özgü kavramlar ve araştırma yöntemleri bulmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2008). Salt nicel işleyiş, ele aldığı materyalden, tek tek olaylardan çok fazla sapma riski taşır. Bir örnek verecek olursak, pür nicel bir ilişki arayışı, leylek sayısı ile doğum oranları arasında istatistiksel anlamlı bir korelasyon olduğunu gösterebilir. Leylek sayısının fazla olduğu şehir ve köylerde, yüksek doğum oranına da rastlanmaktadır. Böyle bir nedensel ilişki şu olabilir: Bebekleri, leylekler getirmektedir. Oysa durum

çalışması hem leylek sayısının artışıdaki hem de yüksek doğum oranının arkasındaki ortak şeyin, kırsal yaşam koşulları olduğuna işaret etmektedir (Mayring, 1996).

Her araştırmacı araştırmasının amacına göre uygun bir desen ve model seçimine gitmektedir. Araştırmaların nicel, nitel veya karma desenlerle ya da bu çalışmada bahsettiğimiz durum çalışması modeli ile yapılıp yapılmayacağını araştırmacıdan önce aslında araştırmanın amacı karar vermektedir. Bu çalışmada eğitim alanında kullanılmak üzere durum çalışmasının işleyişi, avantajlı yönleri ve dezavantajlı yönleri ile ilgili araştırmacılara derinlemesine bilgi sunulmuştur. Durum çalışmaları özellikle program değerlendirme araştırmalarında kullanılması çok uygun olmakla birlikte derinlemesine veri gerektiren diğer tüm araştırma konularında da verim sağlayacaktır.

KAYNAKLAR

- Bogdan, R. C. & Biklen, S. K. (1998). *Qualitative Research for Education: An Introduction to Theory and Methods*. Boston: Allyn and Bacon.
- Cohen, L. & Manion, L. & Morrison, K. (2000), *Research Methods In Education*. London: RoutledgeFalmer.
- Davey, L. (2009). The Application of Case Study Evaluations. *Elementary Education Online*, 8(2), 1-3.
- Dedeoğlu, A. (2002). Tüketici Davranışları Alanında Kalitatif Araştırmaların Önemi Ve Multidisipliner Yaklaşımlar. *D.E.Ü.İ.İ.B.F.Dergisi*, 17 (2), 75-92.
- Denzin, N. K. & Lincoln, Y. S. (Eds) (1994). *Handbook of Qualitative Research*. Thousand Oas, CA: Sage Publications.
- Güven, S. (2001). *Toplumbiliminde Araştırma Yöntemleri* (2. Baskı). Bursa: Ezgi Kitabevi
- Hitchcock, G. & Hughes D. (1995), *Research And The Teacher: A Qualitative Introduction To School-Based Research*. 26.02.2010, http://books.google.com/books?id=qRuNQ6_KLsC&printsec=frontcover&dq=hitchcock+hughes&hl=tr&cd=1#v=onepage&q=&f=false
- Köklü, N. (1994). Örnek olay çalışma metotları. *Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 27(2), 771-779.
- Mayring, P. (1996). *Nitel Sosyal Araştırmaya Giriş* (3. Baskı). A. Gümüş, (Çev.). Adana: Baki Kitabevi. (2000).
- Patton, M. Q. (1987). *How to Use Qualitative Methods in Evaluations*. Newbury Park, California: Sage Publications.
- Vural, R. ve Cenkseven, F. (2005). Eğitim Araştırmalarında Örnek Olay (Vaka) Çalışmaları: Tanımı, Türleri, Aşamaları Ve Raporlaştırılması. *Burdur Eğitim Fakültesi Dergisi*, 6 (10), 25-38.
- Yıldırım, Ali ve Şimşek, H. (2008). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayınevi.
- Yin, R. K. (2003). *Case Study Research Design and Methods* (3. Baskı). London: Sage Publications.